

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного
управління та національної безпеки
Кафедра економічної теорії,
інтелектуальної власності та
публічного управління

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

ШИБИСТЮК ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ
(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

УДК: 351.82
(індекс)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

ПОЛІТИКА ЗЕЛЕНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ
ГРОМАД
(тема роботи)

281 «Публічне управління та адміністрування»
(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр
кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело

О. М. ШИБИСТЮК
(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи:
ЗІНЧУК Тетяна Олексіївна
(прізвище, ім'я, по батькові)

доктор економічних наук, професор
(науковий ступінь, вчене звання)

Висновок кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління
за результатами попереднього захисту: **ШИБИСТЮКА Олександра Миколайовича** допущено до захисту.

Протокол засідання кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління № _____ від «_____» березня 2023 р.

Завідувач кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

к.е.н., професор _____
(науковий ступінь, вчене звання) (підпис)

Валентина ЯКОБЧУК
(власне ім'я та прізвище)

«_____» березня 2023 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти **ШИБИСТЮК Олександр Миколайович** захистив
(прізвище ,ім'я, по батькові)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:
сума балів за 100-бальною шкалою _____
за національною шкалою _____

Секретар ЕК

(науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

Настасія ПУГАЧОВА
(власне ім'я та прізвище)

АНОТАЦІЯ

Шибистюк О. М. Політика зеленого відновлення територіальних громад. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 281 – Публічне управління та адміністрування – Поліський національний університет, 2023.

Україна має найбільшу географічну протяжність та кількість населення серед усіх країн Європи. Україна наразі отримує найбільші асигнування серед країн євразійського континенту і має всі перспективи вийти до категорії швидкозростаючих і розвинених економік світу. Перспективним механізмом соціально-економічного розвитку вбачаємо забезпечення поширення зелених технологій, практики циклічного розвитку та сталий характер становлення територіальних громад як головної складової системи подолання проблеми управління зростанням у економічних, соціальних та екологічних аспектах.

Ключові слова: державне регулювання, зелене відновлення, національна політика, публічне управління, регіональна політика, стратегії.

SUMMARY

Shibystyuk O. M. policy of green restoration of territorial communities. – Qualification work on the rights of the manuscript.

Qualification work for a master's degree in specialty 281 – Public administration and administration. – Polissia national university, 2023.

Ukraine has the largest geographical extent and population among all European countries. Ukraine now receives the largest allocations among the countries of the Eurasian continent and has all the prospects to enter the category of fast-growing and developed economies of the world. Promising mechanism of socio-economic development we see ensuring the spread of green technologies, the practice of cyclical development and the sustainable nature of the formation of territorial communities as the main component of the system of overcoming the problem of growth management in economic, social and environmental aspects.

Keywords: state regulation, green recovery, National Policy, Public Administration, regional policy, strategies.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНА ПАРАДИГМА СОЦІО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ.....	6
Висновки до розділу 1	11
РОЗДІЛ 2. НАЦІОНАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	13
Висновки до розділу 2	22
РОЗДІЛ 3. ПОЛІТИКА «ЗЕЛЕНОГО ВІДНОВЛЕННЯ» ЯК РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ	24
Висновки до розділу 3	33
ВИСНОВКИ.....	35
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	39
ДОДАТКИ.....	Ошибка! Закладка не определена.

ВСТУП

Актуальність теми. Україна має найбільшу географічну протяжність серед усіх країн Європи. Однак, її населення конкуруючи за чисельністю з іншими європейськими лідерами наразі значною мірою зменшилося внаслідок трудової міграції та наслідків воєнного конфлікту. Україна наразі отримує значні надходження від світових партнерів і має всі перспективи вийти до категорії швидкозростаючих розвинених економік. Дієвим механізмом соціально-економічного розвитку вбачаємо забезпечення поширення зелених технологій, практики циклічного розвитку та сталий характер становлення територіальних через запровадження системного управління зростанням у всіх економічних, соціальних та екологічних аспектах стійкості. Подолати ці труднощі буде непросто. Враховуючи складність і масштаб багатьох з сучасних соціально-економічних проблем, уряду та місцевому самоврядуванню необхідно набагато більше колективних зусиль для їх вирішення. Таким чином, сталий розвиток має стати проблемою, яку слід вирішувати на всіх рівнях.

Основою дослідження є досвід вітчизняної суспільно-політичної практики та міжнародних організацій з питань становлення «зеленої» та «синьої» економіки, зокрема Латиноамериканський банк розвитку, статистичні служби, міністерств екології та з питань клімату, агентств з охорони навколишнього середовища, адміністрацій з питань бізнесу європейських країн, Міжнародної організації праці (МОП), Міжнародної ради з питань кліматичних змін, Міжнародного союзу охорони природи та природних ресурсів, ОЕСР, ООН, ЮНЕП, Європецького агентства з навколишнього середовища тощо, які націлені на формування стандартів, забезпечення системи управління та компенсації за наслідки., однак ускладнення ситуації в Україні та сіті визначили актуальність досліджень.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є теоретичні та практичні підходи до обґрунтування елементів національної екологічної по-

літики як механізму формування системи зеленого відновлення національної економіки з урахуванням зарубіжного досвіду. Досягнення мети передбачало вирішення завдань: 1) узагальнення та аналіз концептуальних підходів щодо соціально-економічного розвитку територіальних громад України та світу; 2) систематизація національного та світового досвіду формування екологічної політики розвитку територіальних громад; 3) обґрунтування стратегічного підходу політики зеленого відновлення соціально-еколого-економічного розвитку. *Об'єктом дослідження* є система державного регулювання зеленого відновлення територіальних громад. *Предметом дослідження* є організаційно-правові основи зеленого відновлення територіальних громад України.

Методи дослідження. Наразі практика локального та регіонального управління використовує методи та механізми наукового пізнання: такі як стратегічний підхід, статистичні методи дослідження, математичне програмування, моделювання; прогнозування; графічні; а також методи природних, точних і суспільних наук.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження висвітлені в межах Міжнародної науково-практичної конференції «Механізми управління розвитком територій» (м. Житомир, 26–28 жовтня 2022 р.); Науково-практичних конференцій «Студентські наукові читання – 2022» (м. Житомир, 15 грудня 2022 р.); «Без коріння саду не цвісти» (Брониківська сільська рада, 14 жовтня 2022 року).

Обсяг і структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота здобувача освітнього ступеня магістр спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» включає анотацію англійською та українською мовами, вступ, висновки, три розділи (теоретичний, аналітичний, проєктний), список використаних джерел, додатки. Обсяг кваліфікаційної роботи – 37 сторінок. Кваліфікаційна праця містить 4 рисунки та 1 таблицю, додатки та список джерел з 30 найменувань.

РОЗДІЛ 1

КОНЦЕПТУАЛЬНА ПАРАДИГМА СОЦІО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ

Обираючи євроінтеграційний вектор розвитку Україна підтримала систему цінностей та пріоритетів Європейського Союзу, наслідуючи його політику та системні зрушення. Наприкінці 2019 р. ЄС прийняв амбітний план – Європейський зелений курс – і розпочав його реалізацію, ціллю якого є досягнення вуглецевої нейтральності до 2050 р. Її досягнення потребує узгоджених дій секторальної та міжсекторальної економіки ЄС, включаючи інвестування в екологічно чисті технології, підтримка інновацій у промисловості, декарбонізація енергетичного сектора, зменшення викидів приватного та громадського транспорту, підвищення енергоефективності будівель, співробітництво з міжнародними партнерами щодо поліпшення світових екологічних стандартів.

Метою Євросоюзу відповідно до зазначеного курсу є скорочення викидів парникових газів до 2030 р. до 55% порівняно з рівнем 1990 р. Європейський зелений курс – це якісно нова стратегія зростання ЄС, орієнтована на реалізацію політики у сфері навколишнього середовища, клімату та енергетики, кінцевою метою якого є стимулювання сталого розвитку. Наразі це дорожня карта для України та приклад переходу до чистої економіки замкнутого циклу, механізм адаптації до зміни клімату, забезпечення зупинення втрат біорізноманіття і скорочення забруднення. Зелений курс містить відомості про необхідні інвестиції та доступні інструменти фінансування, пояснює механізм забезпечення справедливого та інклюзивного переходу до зеленої економіки, зокрема таких секторів як транспорт, будівництво, таких галузей промисловості як сталеварна, цементна, текстильна, ІТ та хімічна, енергетика, сільське господарство тощо.

Зелена економіка – це якісно нова економіка нового часу – низьковуглецева, ресурсоефективна та соціальноорієнтовна інклюзивна

економіка. За такого розвитку зростання зайнятості та доходів зумовлене приватними та державними інвестиціями у економічну інфраструктуру, активи, які дозволяють підвищити ефективність використання енергії та ресурсів, зменшити забруднення та викиди вуглецю, запобігти втраті біорізноманіття та екосистемних послуг. У зв'язку з цим Зелене зростання означає сприяння економічному розвитку та зростанню за одночасного гарантування примноження природних активів, ресурсів та їх здатності надавати екологічні послуги, які визначають добробут нації. Визнаний на рівні ООН як пріоритетний сталий розвиток визначає знатність навколишнього простору задовольняти потреби населення сьогодні за одночасного гарантування такої можливості для майбутніх поколінь. Основними компонентами Сталого розвитку стали економічний, екологічний та соціальний розвиток (поступова трансформація економічних пріоритетів та соціально-еколого-економічні, ринкової економіки на людиноцентризм та подальшого розвитку природоцентризму є логічним продовженням еволюційних процесів). Для досягнення сталого розвитку заходи політики в повинні працювати у трьох сферах одночасно підтримувати одна одну. Домовленість на рівні ООН про порядок денний до 2030 року (17 Цілей сталого розвитку та 169 завдань) визначили тенденції розвитку національної та наднаціональної політики на найближчу перспективу.

Вказані цілі формують передумови економіки замкнутого циклу (біоекономіки, циклічної, зеленої, блакитної економіки) – це модель споживання та виробництва, яка передбачає розподіл, повторне використання, ремонт, оренду, відновлення та переробку існуючих матеріалів та продукції якомога довше (домінуючим став принцип 6R – *'recycling': refuse, reduce, reuse, repurpose, and then recycle, rot* – «переробка»: викидати, скорочувати, повторно використовувати, перепрофілювати, а потім переробляти та компостувати [23]), (рис. 1.1). Наслідком стратегії *Zero Waste Wards* (Нащадки політики безвідходності) є *collection & transportation system, community involvement, in-situ waste management, circular economy principles,*

waste reduction, recovery of resources, enforcement, monitoring & aucuting (система збору та транспортування, залучення громади, поводження з відходами на місці, принципи кругової економіки, зменшення відходів, рекуперація ресурсів, правозастосування, моніторинг та аукціон), [24].

Рис. 1.1. 5R-принципів управління відходами

Джерело: [23].

Рис. 1.2. Zero Waste Wards

Джерело: [24].

Наразі дають про себе знати руйнівні наслідки коронавірусної пандемії, загострюючись військовим конфліктом на території України та провокуючи планетарну руйнівну глобальну екологічну катастрофу. Внаслідок зазначених причин біорізноманіття стрімко скорочується, а зміни клімату провокують неповоротні трансформації. Сучасна криза, за твердженням генерального секретаря ООН Антоніу Гутерріша, є безпрецедентним сигналом тривоги, невжиття заходів щодо подолання якого визначає реальний вплив на формування майбутнього [26]. Одним з напрямів вирішення ситуації є скорочення викидів вуглекислого газу може стати частиною стратегії побудови стійких суспільств внаслідок переходу до нейтральної кліматично економіки, перетворення агропродовольчої промисловості, захисту біорізноманіття, що сприятиме швидкому створенню робочих місць і зростанню, поліпшенню умов життя громадян у світі.

Наслідки військових дій та пандемії COVID-19 призвели до найсерйозніших рецесій в країні, яка характеризується зниженням або кризою економічного зростання, скороченням торгівлі, закриттям підприємств, низькими доходами підприємницької діяльності, масовими звільненнями. За прогнозами, якщо тенденція не зміниться, у найближчі роки очікується скорочення обсягів виробництва у світовій економіці майже на 28,5%. Саме тому пріоритетом для уряду наразі є відновлення економіки крізь призму розуміння та досягнення соціально-екологічних пріоритетів.

Нами встановлено зв'язок між деградацією навколишнього середовища, втратою середовища проживання та зміною клімату, появою нових захворювань, які передаються тваринами. Цей зв'язок вимагає реагування, прийняття раціональних екологічних заходів з метою довгострокового економічного відновлення через механізм послідовного врахування всіх аспектів сталого розвитку, включаючи екологічний компонент з урахуванням інтересів вразливих груп населення, включаючи осіб з обмеженими можливостями, жінок, дітей та маргіналізовані громади, що визначає нагальну потребу у соціальному інклюзивному відновленні, відповідно до заходів боротьби зі

зміною клімату та охорони навколишнього середовища [6] через прийняття відповідних законів і контролю реалізації державної політики. Розробка політики та прийняття відповідних умов законодавства є ключовими факторами економічного підйому. Вони спроможні сприяти вирішенню соціально-еколого-кологічних наслідків, що матимуть довгостроковий характер. Тому парламентарі покликані зіграти вирішальну роль щодо забезпечення зусиль з відновлення країни відповідно до цілей охорони навколишнього середовища і розвитку економіки, а також використання можливостей відновлення за принципом «відновити і поліпшити». Наразі Україна має специфічні обставини, які можуть мати надихаючий ефект і сприятимуть стійкому відновленню економіки. Такими на міжнародній арені є приклади, розміщені на веб-сайтах ООН, зокрема з навколишнього середовища (ЮНЕП) і Міжпарламентського союзу (МПС), коли міжнародні організації діляться накопиченим досвідом законодавчого реагування.

Таким чином, основними елементами концепції Зеленої економіки є впровадження низьковуглецевої економіки, ресурсоефективності, соціальної інтеграції, згуртованості, активізації природного та людського капіталу як ключового економічного активу. Скорочення відходів, обмеження ресурсів та енергії на споживання та виробництво. Механізм впровадження Зеленої економіки «скорочує», сприяє повторному використанню переробці товарів, інвестиціям у відновлювані джерела енергії, товари та послуги, що сприяють загальному користуванню. Крім того, така політика передбачає інтернаціоналізацію екологічних і соціальних факторів забезпечення справедливого використання екологічних ресурсів, заохочення економічної діяльності, спрямованої на збереження біорізноманіття, формування стійкої спроможної економіки, включати забезпечення дотримання принципу «забруднювач платить», припинення субсидій на викопне паливо, підтримку «зелених» робочих місць, включення екологічних умов у політику фінансового відновлення. Зважаючи на світовий досвід варто відмітити, що більшість заходів політики зеленого відновлення за оцінками Школи підприємництва та навколишнього

середовища Сміта Оксфордського університету, сповідують лише 4% країн «Великої двадцятки», оскільки такі пакети вимагають законодавчого затвердження, створення національних економічних планів забезпечення узгодження економічної та екологічної політики.

Висновки до розділу 1

1. враховуючи зазначене необхідно привести інфраструктуру і регіональний розвиток у відповідність з цілями і можливостями зеленого зростання: Необхідно інвестувати кошти у відновлення існуючої або створення нової інфраструктури там, де це доцільно. Необхідна також постійна підтримка з боку банків розвитку і донорів. Оскільки синергізм між екологічною політикою і політикою у сфері інфраструктури сильніше виражений на регіональному і муніципальному рівнях за рахунок поліпшення інтеграції та координації рішень на місцях.

2. Стимулювати «зелені» інновації та підвищення кваліфікації працівників: необхідно комбінувати заходи, безпосередньо стимулюючі технологічну модернізацію (таких, як видача дозволів, заснованих на найкращих наявних технологіях і технічних прийомах) з заходами, що забезпечують підвищення рівнів знань і кваліфікації.

3. Забезпечити адекватний доступ до фінансування шляхом забезпечення привабливості отримання доходів від природоохоронних інвестицій для приватного сектора, зокрема необхідно виявити і ліквідувати бар'єри, що стримують інвестиції, включаючи прямі іноземні інвестиції. Важливу роль у забезпеченні припливу фінансових коштів та інвестицій від приватного капіталу, а також у залученні підтримки з боку донорів та міжнародних фінансових інститутів повинні відіграти державні фонди. Потужний інструментами, які практично не використовуються наразі є «екологізація» державного бюджету, фондів національного багатства, державних закупівель, а також відповідних банківських процедур і схем мікрофінансування.

4. Використовувати вдосконалені аналітичні інструменти для стимулювання та вимірювання прогресу (необхідно повністю враховувати економічне значення виснаження природного капіталу). Крім аналізу вигод і витрат екологічної політики та законодавства в більш загальному плані такі ініціативи можуть включати оцінку екосистемних послуг та впровадження зеленого обліку (природного капіталу). Для оцінки та вимірювання прогресу слід розробити і прийняти показники зеленого зростання.

5. Реформування рамкових політик, у тому числі з позиції визначення базових умов, в першу чергу, критичної оцінки інвестиційної та податкової політики, а також системи управління, зокрема підвищення якості державних органів влади, поступової відмови від екологічно шкідливих субсидій, забезпечити подальші зміни в розвитку інфраструктури та корпоративних стратегій, а також стимулювати приплив зелених інвестицій від приватного сектор. Зокрема, діяльність може бути спрямована на стимулювання технологічної модернізації та підвищення конкурентоспроможності в секторі малих і середніх підприємств. Важливим моментом може також стати робота з міжнародними фінансовими інститутами та місцевими банками для забезпечення припливу зелених інвестицій від приватного сектора.

6. З рештою досягти більш відчутного прогресу у зміцненні інституційної основи і потенціалу зеленого зростання можна за рахунок розробки дорожніх карт «переходу до зеленого зростання», розвитку потенціалу, а також на подальше зміцнення потенціалу для бюджетного планування в поєднанні з досягненням цілей зеленого зростання.

РОЗДІЛ 2

НАЦІОНАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА

РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Політика зеленого відновлення територіальних громад передбачає стратегічне планування мережі природних і напівприродних територій через низку управлінських рішень з широким набором екосистемних послуг, таких як очищення і збереження води, пом'якшення наслідків повеней, поліпшення якості повітря, скорочення енергоспоживання, створення місць для відпочинку, і розробка заходів по боротьбі зі зміною клімату та адаптації до нього. Така політика може поліпшити умови навколишнього середовища, а також здоров'я населення, їх рівень та якість життя, сприяє створенню робочих місць і можливостей для бізнесу, сталому розвитку. Прийняті на рівні Верховної ради, Уряду, територіальних громад закони, нормативні акти та інші управлінські рішення надають пріоритет приватним інвестиціям у зелену інфраструктуру, стимулюючи відповідну активність, особливо на міських територіях-споживачах 80% енергії, продукують понад 60% [27], отже, мають долучатися до забезпечення зелених зон і громадських місць відпочинку.

Одним з перших питань, які постали перед незалежною державою на локальному рівні стало управління відходами та циркулярність соціально-економічних систем територіальних громад. За даними Міжнародної фінансової корпорації [30], починаючи з 2020 р. обсяг медичних відходів, що утворюються в усьому світі, збільшився на 40% внаслідок COVID-19. Ефективне врегулювання цієї ситуації передбачає довгострокові стійкі підходи, заходи поводження з відходами, ефективне реагування на надзвичайні ситуації, зокрема безпечне поводження і видалення біохімічних і медичних відходів, включаючи їх ідентифікацію, зберігання, збір, поділ, обробку та транспортування, що враховує важливі захист і навчання персоналу та аспекти дезінфекції. Вимагають удосконалення процеси

поводження з побутовими відходами, що включає викидання захисних засобів та ліків, які потребують спеціальних методів поділу та збору [28].

Стійкі методи поводження з відходами (сортування, переробка відходів). заохочуються у довгостроковій перспективі законодавчими актами, включаючи надання податкових пільг, звільнення від сплати податків тощо (з 1970 р. використання ресурсів зросло утричі, якщо темпи споживання зберігатимуться, то у глобальних масштабах до 2060 р. очікується, що видобуток матеріалів перевищить можливості планети). Інтеграція принципів сталого виробництва та споживання, відновлення економічного розвитку передбачає більш ефективне використання ресурсів. Його переваги включають економію витрат, стимулювання економічного зростання, створення робочих місць, запобігання майбутніх економічних криз, підвищення сталості. Базовим засобом досягнення політики зеленого розвитку є багатооборотність (циркулярність), яка спрямована на регенерацію, відновлення та повторне використання матеріалів з метою сприяння стійкому ефективному управлінню природними ресурсами та потенціалом територіальних громад протягом циклу їх функціонування, включаючи продовження терміну придатності продуктів, збереження капіталу території через примноження її потенціалу та забезпечення безвідходності життєдіяльності й господарювання, повторного використання ресурсів, виробництво енергії з відновлюваних джерел, відновлення, ремонт і повторне використання наявних продуктів, що призводить до скорочення потреби у нових матеріалах та скороченню відходів на 80–99%, викидів парникових газів – на 79–99% (рис. 2.1).

На основі програми ООН з циркулярної економіки встановлено, що одним з можливих довгострокових варіантів вирішення наявних екологічних проблем є прийняття законодавства, відповідного підходу «зелених» державних закупівель, за допомогою якого державні органи прагнуть закуповувати товари та послуги з меншим впливом на навколишнє середовище, стимулюючи попит на екологічні інновації та стійкіші товари та послуги. Крім того, уряд країни приймати рішення щодо сталого розвитку, наприклад,

з позиції прийняття правових положень про законодавче закріплення розширеної відповідальності виробника (покладання на виробника відповідальності за утилізацію продукції після завершення терміну її використання, стимулюючи запобігання утворенню відходів, заохочуючи екологічно свідоме проектування продукції через законодавчі стимули (наприклад, податкові пільги, фінансову підтримку досліджень інновації, які призводять до впровадження продовження терміну служби продукції), [21].

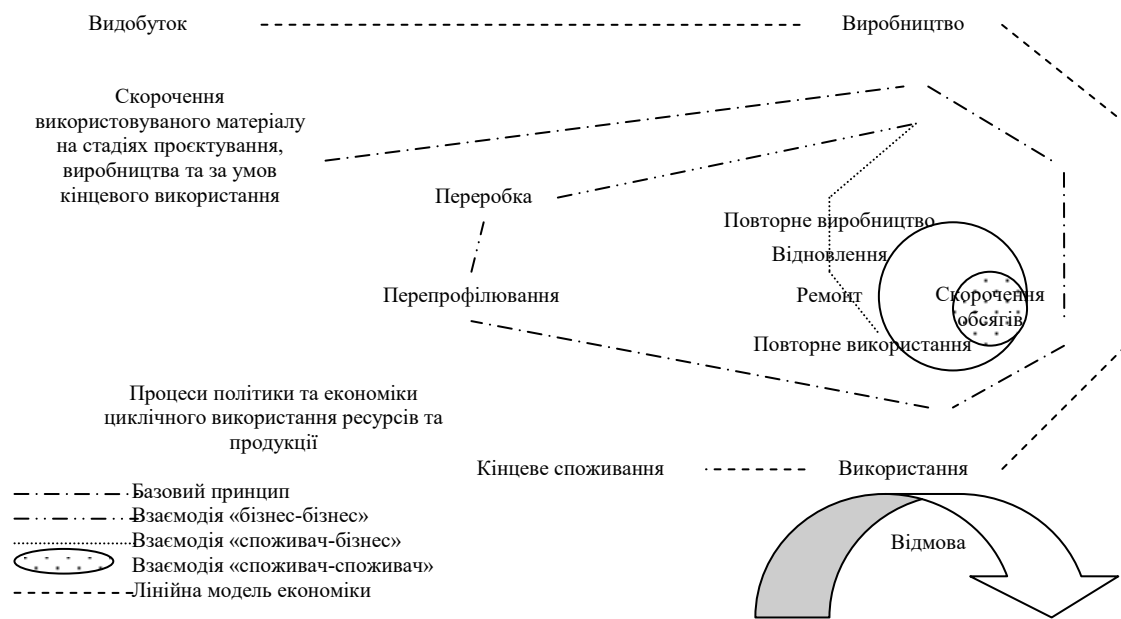

Рис. 2.1. Лінійна та модель зеленої економіки

Джерело: [22].

Таким чином продовжується життєвий цикл продукції. Практично це означає скорочення відходів до мінімуму (коли термін експлуатації продукту добігає кінця, те, з чого він виготовлений можливо залишити для використання в економіці – сировину можна продуктивно повторно використовувати знову, створюючи додаткову цінність), головною парадигмою сучасного життя має стати принцип «матеріальне виробництво на рівні мінімальному та достатньому, такому, що забезпечує постійне духовне зростання. Це стане внеском сучасного соціуму у майбутнє, коли відхід від традиційної лінійної економічної моделі, побудованої на алгоритмі «взяти – виготовити – спожити – викинути» (соціум виходить з того, що використовує велику кількість

дешевих, легкодоступних матеріалів і енергії). Також частиною традиційної моделі є планове застарівання (продукт розробляється таким чином, щоб мати обмежений термін експлуатації та спонукати до повторної покупки). Пакет законодавчих пропозицій як на рівні ООН, ЄС, так і на національному рівні, спрямованих на те, щоб виробляти продукцію придатну для кліматично нейтральної економіки замкнутого циклу, підвищуючи загальну продуктивність та екологічну стійкість територій.

Згідно з глобальним звітом про стан відновлюваних джерел енергії за 2020 р., відновлювані джерела енергії зменшують викиди парникових газів та зменшують забруднення повітря, створюють робочі місця, забезпечують енергетичний суверенітет та прискорюють доступ до енергії в країнах, що розвиваються. Вони довели свою економічну ефективність з точки зору як ціноутворення, так і надійності. з іншого боку, справжня вартість викопних видів палива оцінюється в 5,2 трлн. доларів США, якщо врахувати негативні зовнішні фактори, такі як забруднення повітря, наслідки зміни клімату та транспортні затори. Зменшення використання викопного палива та пов'язаного з ним забруднення також сприятливо впливає на зменшення впливу COVID-19 на здоров'я людини. очевидно, що інвестиції у відновлювані джерела енергії мають як середньострокові, так і довгострокові економічні, фінансові та медичні переваги. їх сьогоднішня рентабельність дає можливість приділяти першочергову увагу екологічно чистим джерелам енергії в пакетах заходів з відновлення економіки і впроваджувати конкурентоспроможні стійкі технології. Це сприяє більш ефективному з точки зору витрат переходу до створення вуглецево-нейтральних суспільств, (іншими словами, до забезпечення вуглецевого сліду з нульовим балансом), а також сприяє досягненню визначуваного на національному рівні вкладу в рамках Паризької угоди.

Курс на «зелене» зростання несе в собі потенціал з підтримки економічного і соціального розвитку і здатний забезпечити умови, за яких природні активи зможуть і далі надавати матеріальні блага та послуги, від

яких значною мірою залежать економіка та добробут людини. Зелена реструктуризація економіки покликана принести безліч позитивних результатів, таких як підвищення продуктивності праці та рівня інновацій, створення нових робочих місць і ринків, а також нові бюджетні надходження. За зростання стійкості до змін клімату, безпеки водних та енергетичних ресурсів, адекватного функціонування екосистем, тобто при досягненні екологічних цілей зеленого зростання, знижується ймовірність різких екологічних змін, здатних викликати економічні та соціальні потрясіння. Щоб забезпечити перехід на новий курс розвитку, як ринкові умови, так і заходи політики повинні стимулювати інноваційну діяльність і приплив інвестицій в методи сталого управління природним капіталом і вилучення більш високих і довгострокових прибутків і вигод від його використання. Партнерство за дії в інтересах «зеленої» економіки (*Partnership for Action on Green Economy, PAGE*) ініційоване ООН щодо вирішення проблем навколишнього середовища, Міжнародною організацією праці (МОП), Програмами Розвитку ООН, Організації Об'єднаних Націй з промислового розвитку (ЮНІДО) і навчального і науково-дослідного інституту ООН (ЮНІТАР) у партнерстві з німецьким інститутом розвитку / *Deutsches Institut für Entwicklungspolitik (DIE)*, [23]. На міжнародному рівні розглядаються питання стратегічного управління структурними змінами, які враховують як продуктивність виробництва, так і екологічні проблеми. «Зелена» промислова політика як ключова концепція. Термін «промислова політика» охоплює ряд заходів, які держави використовують для впливу на економічну структуру країни в досягненні бажаної мети (табл. 1.1).

Подальша політика всеосяжної екологічної трансформації, синергії і потенційних компромісів між соціальними, економічними і екологічними цілями, а також різних політичних підходів і досвіду практичної реалізації у широкому спектрі країн дозволяє прискорити «зелену» трансформацію таким чином, щоб гармонізувати соціальні завдання на основі стратегії сталого розвитку на період до 2030 року. Водночас сучасній політиці України

притаманне інтенсивне і часто нераціональне використання природного капіталу. Постійна деградація стану навколишнього середовища, високі рівні викидів, що призводять до зміни клімату, неефективність використання енергії, застарілі та неекономічні технології виробництва, зростання втрат і дефіциту водних ресурсів, особливо в сфері сільського господарства, а також витрат, пов'язаних з перерахованими проблемами, визначає необхідність більш активних дій у сфері інтеграції природоохоронних цілей в рамкову і секторальну політику. Найважливішим завданням регіонального розвитку та становлення спроможності територіальних громад стає вирішення проблем, пов'язаних з уразливістю до змін клімату, виснаження водних ресурсів, безпекою продуктів харчування та енергетичною безпекою. Необхідність подальших соціально-економічних перетворень є важливим аргументом на користь здійснення політики зеленого зростання.

Таблиця 1.1

Зайнятість зелених робочих місць в Європейському Союзі

Діяльність	2000 р.	2008 р.	Середній темп зростання, %	2025 р. (прогноз)
Управління відходами	844.766	1.466.673	7.1	4.583.353
Водопостачання	417.763	703.758	6.7	2199.244
Управління стічними водами	253.554	302.958	2.3	946.744
Перероблені матеріали	229.286	512.337	10.6	1.601.053
Інші	129.313	193.854	5.2	605.794
Відновлювані джерела енергії	49.756	167.283	16.4	522.759
Забруднення повітря	22.600	19.067	-2.1	59.584
Біорізноманіття	39.667	49.196	2.7	153.738
Ґрунтові і підземні води	14.882	18.412	2.7	57.538
Шум і вібрація	4.176	7.565	7.7	23.641
Разом	2.005.764	3.441.102	7.0	10.753.444

Джерело: сформовано на основі Ecorys [22].

Тридцять років становлення України, а також політика децентралізації сприяли тому, що економіка стала більш відкритою, з досить високим рівнем міжнародної інтеграції товарно-грошових відносин, а також руху капіталу і робочої сили. Проте, вона досі потребує підвищення конкурентоспроможності та орієнтації на майбутні моделі зростання. Тому розвиток країни пов'язаний з такими елементами господарського механізму як диверсифікація еко-

номіки, підвищення ефективності виробництва і, як наслідок, зростання конкурентоспроможності на глобальних ринках. Крім того, екологізація економіки може зробити внесок у збереження експортного потенціалу, робочих місць і податкових надходжень. Важливо зазначити, що сучасний стан розвитку та події, що розгортаються на теренах України мали негативний вплив на навколишнє середовище, а у економіці залишається домінування галузей з низьким рівнем додаткової вартості, зокрема у сільському та лісовому господарстві, добувній промисловості, які також чутливі до зовнішніх потрясінь і коливань попиту. Це викликає незаперечну необхідність пошуку нових шляхів отримання доходів крім експорту ресурсів і товарів їх первинної обробки. Вкрай низька енергоефективність економіки регіонів та окремих територіальних громад призводить до істотних втрат коштів, стійкості та конкурентоспроможності. Також витратними залишаються всі галузі суспільного сектору: витрати енергії на виробництво в Україні у чотири рази більші, ніж у Китаї, ефективність промислових бойлерів в країні на 30% нижче, ніж в середньому у світі. Збільшення енергоефективності спроможне призвести до енергозбереження на 1% глобального споживання енергії та скоротити викиди парникових газів на величину, рівну річним викидам Великобританія [3, 21]. Незважаючи на те, що країна є експортером енергоресурсів, однак вона у значній мірі залежить від їх імпорту (до 97% потреб в енергоносіях для промисловості покривається за рахунок імпорту), [20], тому Порядок денний зеленого зростання територіальних громад тісно пов'язана з проблемами енергобезпеки.

В 2020–2022 роки у віддалених територіальних громадах залишаються проблеми енергетики та водних ресурсів, що призводить до збоїв їх економіки. Сільські райони та віддалені території, де особливо проявляються проблеми бідності, мають поганий доступ до послуг водопостачання, а іноді і енергопостачання. У міських агломераціях зростаюча частина бюджету домогосподарств витрачається на комунальні платежі, незважаючи на порівняно низькі (але постійно зростаючі) тарифи на енергоносії, воду та інші послуги.

В той же час фінансова стабільність компаній у сфері ЖКГ залишається низькою і вимагає субсидування (в окремі роки субсидії іноді поглинають понад 30% ВВП). Водночас, інші економічні та соціальні фактори, такі як, наприклад, тіньова економіка, відносно невисока продуктивність праці, витік інтелектуального потенціалу, перешкоджають більш стабільному, стійкому та комплексному зростанню, і роблять країну більш вразливою щодо потрясінь в глобальній економіці. І навіть зростання виробництва енергії з альтернативних джерел є недостатнім. Позитивна динаміка росту органічного землеробства приносить все більшу частку доходу від сільського господарства.

Зважаючи на те, що в основу політики стратегічного планування покладено інструменти бюджетного фінансування, більшій увазі потребує аналітичне забезпечення процесів аналізу проблем і прийняття рішень, системи екологічного моніторингу, впровадження нових ініціатив в таких сферах як ефективність використання ресурсів або споживча політика. Екологічні міркування все більше інтегруються в стратегії розвитку приватного сектора. Перешкодою у галузі зеленого зростання є обмежена фінансова життєздатність проєктів зеленого зростання через високі відсотки ставок за позиками; орієнтація на експорт ресурсів; відносно низькі ціни на ресурси; неадекватна плата за забруднення навколишнього середовища або відсутність такої; обмеженість довгострокових інвестицій у зв'язку з недоліками системи управління тощо. Екологічна політика в країні, в свою чергу, страждає від наявності застарілих елементів поряд з сучасними, недостатнього обліку цінності природних активів, архаїчних економічних інструментів, недовиконання запланованих робіт, недостатнього фінансування тощо. Важливими проблемами залишаються нестабільність державних структур управління та низький адміністративний потенціал. Помітну роль в екологічній політиці країни продовжує грати міжнародне співробітництво і зовнішня підтримка, в тому числі з найбільш економічно розвиненими країнами. Навіть привернення уваги до необхідності екологізації економіки країни в силу обмеженості потенціалу державних органів влади для реалізації цього бачення на практиці і управлін-

ня реформами має недостатній характер, тому необхідною залишається підтримка проведення екологічних реформ з боку громадськості. В той же час активність населення у питаннях охорони навколишнього середовища на місцевому рівні в ряді територіальних громад досить велика.

Відповідно, стимулювання зеленого зростання в країні та регіонах потребуватиме більшої націленості на заходи щодо реалізації політики шляхом концентрації зусиль на реформуванні конкретних інструментів політики та їх поєднань, а також поглиблення роботи в галузевому розрізі. Необхідно забезпечити узгодженість політичних заходів у різних секторах економіки, розробивши або зміцнивши механізми, що дозволяють систематично виявляти і усувати невідповідності, а також вирішити проблему розпорошеності бюджету та інституційної роз'єднаності. Важливою перешкодою на шляху просування зеленого зростання залишається низький потенціал природоохоронних органів та їх інституційна нестабільність. У той же час, успішність просування концепції зеленого зростання буде в значній мірі залежати від підтримки та залучення «неекологічної» спільноти, включаючи органи управління фінансами, громадські організації та приватний сектор.

Таким чином, удосконалення систем управління, включаючи державну службу є передумовою для просування курсу зеленого зростання як на рівні країни, регіону, так і територіальної громади. Для того, щоб прискорити це просування необхідне реформування як загальної, так і екологічної політики в межах стратегії, підкріплені набором адекватних інструментів оцінки результативності. І хоча основні зміни будуть відбуватися на секторальному рівні, необхідно подбати про рішення міжсекторальних проблем. До міжсекторальних заходів на підтримку зеленого зростання ми відносимо такі як ціноутворення та оподаткування (перехід до зеленого зростання вимагає більш адекватно оцінити природний капітал і вартість забруднення, а також знизити рівень субсидій, беручи до уваги те, яким чином зміни цін можуть чинити негативний вплив на вразливі і найбільні верстви населення.

Висновки до розділу 2

1. Домінуючі наразі моделі господарювання піддають суспільство значному ризику стримування зростання внаслідок використання природного капіталу та підриву цілого спектру економічно важливих екосистемних послуг. Обмеженість або повільна реалізація заходів, спрямованих на збереження природного капіталу, неминуче призведуть до зростання витрат на його заміщення. Щоб уникнути занепаду сучасного рівня життя, необхідно впроваджувати нові моделі виробництва і споживання, а також принципово інші підходи до визначення поняття «зростання», «розвитку» та вимірювання їх результатів. Наявність та доступність природних ресурсів для багатьох поколінь мешканців територіальних громад було і буде залишатися у коротко- та середньостроковій перспективі основою їх національного багатства. Перехід до екологічно орієнтованого зростання спроможний підвищити майбутні економічні вигоди і доходи, одержувані від використання природного капіталу.

2. Краса і людські цінності розглядаються нами разом із зеленою архітектурою (сучасний екологічний стиль поєднується з мистецтвом, щоб досягти енергоефективності будівель – це дозволяє допомогти переосмислити проєктування міст, об'єднати зацікавлені сторони – від студентів, підприємців, архітекторів до інженерів, дизайнерів, будівельних робітників з метою об'єднання зусиль та ідеї). Протягом наступних років світові інвестиції у відновлення після COVID-19 та наслідків військових дій в Україні зростатимуть, а процес відновлення являє собою не лише серйозний виклик, але й унікальну можливість. Політика та закони, які будуть прийняті у цей період, визначатимуть стійкість та конкурентоспроможність національних економік на десятиліття, а уряд, який розробить таку політикою матимуть значний вплив на процеси трансформації та розвитку національної економіки.

3. Пріоритет зеленої інфраструктури, енергоефективність, багатооборотність, інвестиції в «зелені» робочі місця та інновації; спираючись на можливості, надані цифровими технологіями допомагають знаходити ефективні

рішення на основі використання природних ресурсів, просуваючи верховенство права. Стратегія реновації, орієнтована на підвищення енергоефективності будівель (вдвічі протягом наступних десяти років) покликана підвищити рівень якості життя людей, скоротити викиди парникових газів, поліпшити повторне використання і переробку матеріалів, забезпечити цифровізацію до 2030 р., ремонт 35 мільйонів будівель, створення до 160 000 додаткових робочих місць.

4.. Важливим пріоритетним напрямом зеленого відновлення є скорочення викидів парникових газів, у тому числі за рахунок збільшення використання автомобілів з нульовим рівнем викидів. Підтримка цифровізації та автоматизації, забезпечення реалізації стійких рішень життєдіяльності та господарювання для населення та бізнесу супроводжується поліпшенням структурної доступності транспортної розв'язки.

5. Впровадження нових технологій поєднується з підвищенням обізнаності громадськості, формуванням попиту на екологічно чисті продукти харчування як механізму прискорення переходу до стійкої політичної, продовольчої, економічної, соціальної системи, орієнтованої неспричинення позитивного впливу на навколишнє середовище; відновлення біорізноманіття, зменшення наслідків зміни клімату, забезпечення громадського здоров'я, продовольчої безпеки, доступного харчування; справедливої економічної віддачі, підвищення конкурентоспроможності галузей суспільного сектору. Вказана стратегія сприяє зниженню надмірної експлуатації природних ресурсів, нераціонального використання землі та моря, поширенню інвазивних чужорідних видів тощо), а також на те, щоб зробити збереження біорізноманіття невід'ємною частиною світоглядної філософії (загальної стратегії економічного зростання).

РОЗДІЛ 3

ПОЛІТИКА «ЗЕЛЕНОГО ВІДНОВЛЕННЯ» ЯК РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ

Сучасна ситуація, яка розгортається на території громад України ще раз продемонструвала нашу залежність від природи. Вона загострила значимість пошуку стійких рішень для екологічних проблем. Саме тому пропозиція щодо переходу до чистої енергії, сталого сільського господарства, сталого управління природними ресурсами та побудови «зеленої економіки» під час розробки регіональної політики «зеленого відновлення» визнаємо як пріоритетний напрям суспільно-економічних трансформацій. В якості базового інструменту сприяння реалізації ініціатив вбачаємо створення багатопартнерського трастового фонду з людської безпеки для регіону, який може стати безпрецедентною спробою підвищити ефективність державних і донорських проєктів як на рівні окремої територіальної громади, так і регіону в цілому. Ефективна і прозора робота трастового фонду є важливою умовою для підтримки довіри і підвищення інтересу до цього механізму з боку міжнародного співтовариства. Також світовою спільнотою вітаються посадки лісонасаджень з метою відновлення водних і водно-болотних екосистем. До інших елементів екологізації життєдіяльності та господарювання на території варто віднести національну та регіональну стратегію скорочення викидів парникових газів на одиницю ВВП на десять відсотків до 2030 р. від рівня 2020 р. (з урахуванням прогнозованої динаміки чисельності населення і темпів зростання економіки – ймовірно, що загальний обсяг викидів парникових газів зросте до 2030 р. навіть у разі досягнення цільового показника пом'якшення впливу на клімат).

Споживання води у сільському господарстві та промисловості становить близько 89–92 % від загального обсягу водоспоживання. Через неадекватні методи та втрату соціальної та виробничої інфраструктури втрати води

становлять приблизно третину загального споживання води в економіці. Скорочуючи втрати води, країна зможе вирішити проблему прогнозованого дефіциту водних ресурсів і заощадити її достатньо для згладжування річних коливань. Диверсифікація галузей промисловості та сільського господарства займає важливе у державній політиці, яка покликана привести до зниження водоспоживання протягом десяти років. Уряд субсидує впровадження фермерами водозберігаючих технологій. У 2019 р. загальна площа застосування водозберігаючих технологій зрошення становила 10% від загальної площі зрошуваних земель. Активізація зусиль щодо усунення втрат води в суспільному господарстві є одним з основних пріоритетів. Для запобігання подальшої втрати біорізноманіття пропонується забезпечити роботу розплідників на засадах державно-приватного партнерства. Згідно зі стратегією збереження біологічного різноманіття на період до 2027 р. (планується довести площу охоронюваних природних територій до 12% території країни, тоді як наразі цей показник становить 4,6%). Іншим важливим заходом покращення екологічної ситуації є постійний моніторинг стану навколишнього природного середовища та забезпечення відкритого доступу до екологічної інформації для подальшого прогресу. Ми закликаємо органи державної влади та місцевого самоврядування всіх рівнів розмішувати в Інтернеті всю наявну інформацію з питань навколишнього середовища і розробити детальні процедури для участі громадськості у прийнятті рішень за плановими проєктами і видами діяльності, а також забезпечити результативну організацію громадських слухань.

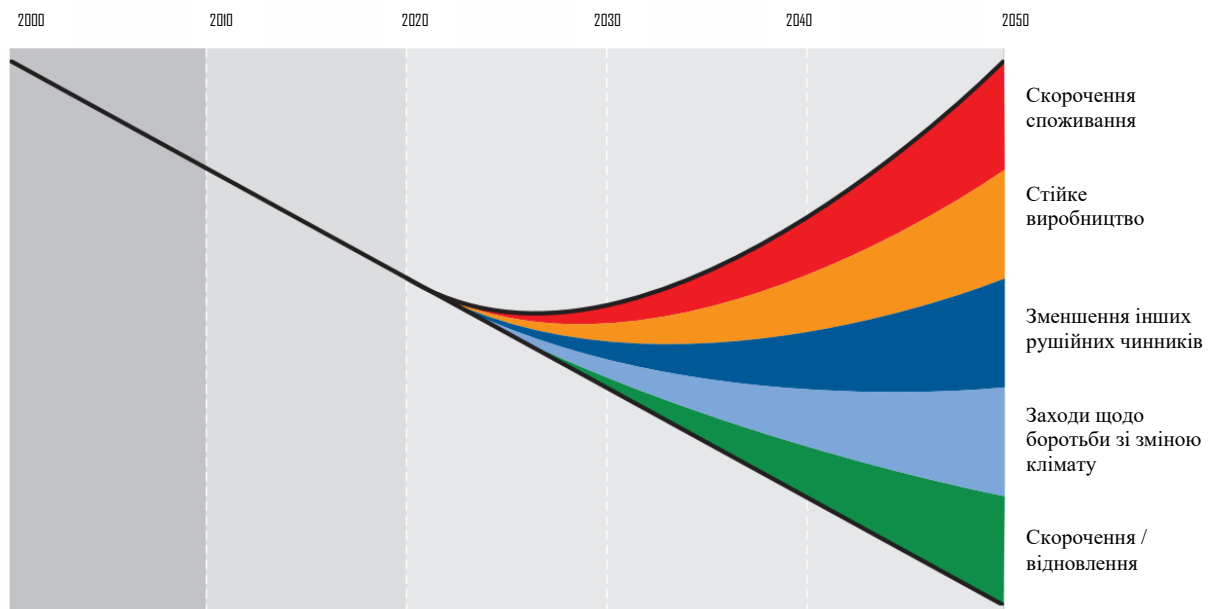
Втрата робочих місць та доходів, пов'язана з військовими діями та пандемією на COVID-19 (за оцінками фахівців їх чисельність становить понад 3,4 мільйони людей, у тому числі в умовах крайньої бідності у 2022 р. 0,64 млн грн., посилила нерівність у доходах у країні на 6,7% [20], тоді як 19,5 мільйонів працівників, зайнятих неповний робочий день. Найціннішим наслідком реалізації політики зеленого відновлення є створення додаткових робочих місць. Зелена економіка має потенціал для створення понад 2,4 мільйонів

нових робочих місць до 2030 р., наприклад, за рахунок інвестицій у відновлювані джерела енергії, стимулюючи витрати, прискорюючи відновлення.

Парламентарі мають унікальну можливість просувати закони, які сприяють короткостроковій та довгостроковій енергетичній політиці, що заохочує перехід до використання відновлюваних джерел енергії. Такі заходи могли б включати ліквідацію субсидій на викопне паливо, беручи до уваги те, що 10-30 відсотків субсидій на викопне паливо могли б окупити глобальний перехід до чистої енергетики,⁵¹ і що близько 70 відсотків глобальних інвестицій в енергетику здійснюється урядами прямо або побічно внаслідок проведеної політики.⁵² введення заходів щодо встановлення цін на вуглець також може допомогти збільшити доходи, які можуть бути реінвестовані у відновлення після COVID-19, і допомогти скоротити викиди парникових газів. коригування цін на забруднюючі види палива (інтерналізація пов'язаних з цим екологічних соціальних витрат) може призвести до збільшення надходжень у розмірі приблизно 4 відсотків світового ВВП. інші законодавчі та фінансові заходи могли б включати вимоги щодо виведення інвестицій із діяльності, що забруднює навколишнє середовище, та надання пріоритету бюджетним асигнуванням на ініціативи щодо скорочення викидів вуглецю, а також на дослідження та розробки чистих технологій. Наукові дослідження та дослідно-конструкторські розробки є одним з ключових факторів інноваційної діяльності. Вони необхідні, щоб використовувати існуючу економічну ефективність відновлюваних джерел енергії для досягнення низьковуглецевої революції і розробки екологічно чистих технологій. крім того, парламентарі можуть використовувати свої наглядові повноваження для оцінки того, що зробили їхні уряди для здійснення Паризької угоди та підготовки визначених на національному рівні внесків, що включають конкретні заходи щодо скорочення викидів, такі як ініціативи в області екологічно чистої енергії. Пакети відновлювальних заходів після COVID-19 та війни в Україні також можуть сприяти підвищенню енергоефективності, що створює робочі місця,

допомагає зменшити викиди парникових газів та економить витрати на електроенергію, у тому числі внаслідок вдосконалення державної інфраструктури та промислового обладнання.

Водночас, втрата середовища проживання пов'язана з появою нових захворювань, які мають антропогенне походження або породжені факторами, включаючи зростання експлуатації дикої природи, нераціональне використання природних ресурсів та зміну клімату (тривала деградація екосистемних послуг провокує щорічні втрати щонайменше 4,79 мільярдів доларів США). Пріоритетність біорізноманіття (відмова від деградації) принесе економічну вигоду у розмірі 50–55 млн доларів США на рік за рахунок внутрішніх фінансових ресурсів (наприклад, внаслідок реалізації ідеї «Родова садиба»), [20]. При цьому розробка пакету заходів зеленого відновлення включає оцінок збалансованих ризиків, що враховує фактори природного капіталу, такі як здорові екосистеми, чисте повітря і вода, а також потенційний вплив на біорізноманіття (рис. 3.1). за вказаного підходу природа також може бути поставлена в центр інноваційних стійких підходів до економічного відновлення.

Тенденції щодо біорізноманіття (показники відображають ліворуч) знижуються та, за прогнозами будуть продовжувати знижуватися у межах традиційних сценаріїв (лінія тренду) – зазначені різні напрями діяльності, спроможні знизити темпи скорочення біорізноманіття – повний та комбінований портфель дій може зупинити процес занепаду (змінити криву)

Рис. 3.1. Традиційна та зелена політика у сфері біорізноманіття

Джерело: [30].

Рішення на основі використання природних ресурсів – це дії, спрямовані на захист, стає управління та відновлення екосистем таким чином, щоб вирішувати соціальні проблеми з метою забезпечення як добробуту людини, так і вигод в плані біорізноманіття. Вони є ефективним та економічно вигідним способом підвищення стійкості, одночасно забезпечуючи екологічні, соціальні та економічні вигоди. Законодавчі рішення на основі використання природних ресурсів включають регулювання факторів, які сприяють втраті середовища проживання, заборону незаконної торгівлі дикими тваринами, збезлісення, перетворення середовища проживання і нестійка сільськогосподарська практика з тим, щоб знизити ризик зоонозних захворювань. Прикладом може бути стає лісокористування, яке може сприяти зменшенню бідності шляхом забезпечення або підтримки засобів до існування, що дозволить створити більш стійку економіку, здатну краще протистояти пандемії. Аналогічно, підтримка та фінансування природоохоронних програм сприятиме захисту біорізноманіття та екосистем. Іншими заходами є заохочення екологічно стійких практик сільського господарства, зокрема скорочення масштабів знезлісення, фрагментації та руйнування середовища проживання; зміцнення функціонування екосистем; зменшення ризиків спалахів інфекційних захворювань. Інвестування у міські «зелені» та «сині» інфраструктурні системи як центри заохочення ефективного управління екологічними ресурсами (включаючи морські), може допомогти прискорити адаптацію до зміни клімату, підтримати стійкість територіальних громад, покращити якість повітря, розширюючи ареали біорізноманіття.

Враховуючи зв'язок між охороною економічним зростанням, здоров'ям населення та охороною навколишнього середовища, громадськість зацікавлена у забезпеченні того, щоб екологічне право застосовувалося всебічно, відкрито та на рівній основі. Невжиття обмежувальних заходів щодо запобігання поширенню негативного антропогенного впливу на навколишнє середовище та прийняття екстрених дії в умовах сучасних викликів негативно позначилося на участі громадськості у прийнятті рішень щодо формування

політики з питань навколишнього середовища; реалізації екологічних прав; забезпечення дотримання природоохоронного законодавства (наприклад, зобов'язання з прозорості та надання екологічної звітності); порядку проведення оцінок впливу на навколишнє середовище; діяльності захисників навколишнього середовища тощо. оскільки місцеві умови та участь місцевих громад особливо важливі у надзвичайних ситуаціях особливо щодо політики або рішень, які можуть впливати на навколишнє середовище, включали гарантії дотримання екологічних прав. Парламентарі відіграють ключову наглядову роль у забезпеченні існуючих екологічних вимог та застосування заходів реагування, які можуть вплинути на навколишнє середовище. До новаторських рішень гарантій щодо забезпечення дотримання існуючих природоохоронних законів і стандартів включають використання цифрових технологій безперервної оцінки впливу, моніторингу відповідності вимогам та прозорих процедур видачі дозволів в режимі онлайн [28].

За відсутності доступу до інформації про вплив екологічних факторів на особистий добробут, в сукупності зі слабкими режимами відповідальності, фінансові важелі управління природокористуванням повинні бути посилені в короткостроковій перспективі за рахунок використання економічних інструментів (незважаючи на те, що подібні інструменти існують з початку 1990-х років, вони вимагають комплексного реформування через низьку дієвість, зокрема плата за виснаження природних ресурсів та забруднення повинні бути відкориговані та підвищені до рівня, який забезпечує ефективність використання ресурсів і екосистем, а в більш загальному плані – стійке природокористування; а також припинення виплати субсидій, шкідливих для навколишнього середовища). Також шкоди навколишньому середовищу завдають марнотратне споживання ресурсів, виснаження бюджетних коштів і застій технологій. Одночасно з цим слід приділити більш пильну увагу поліпшенню існуючих екологічних податків і виплат, і фіскальних важелів. Це послужить основою для впровадження додаткових економічних інструментів, наприклад плати за екосистемні послуги. До

інших між секторальних заходів можна віднести оптимізацію інвестиції в природний капітал та використання ренти (у зв'язку з величезною економічною і соціальною значимістю природних ресурсів в країні вдосконалення управління ними є одним з найбільш невідкладних кроків на шляху до «екологізації» економічного розвитку в регіон. Слід вирішити питання, пов'язані з рентою за виділення, розподіл і використання природних ресурсів; продовжити зусилля з підвищення прозорості доходів від природних ресурсів і витрачання цих коштів та розвивати інституційну основу природокористування, наприклад, в сфері прав власності, регулювання монополій або концесійних угод; забезпечувати дотримання прав власності щодо природних ресурсів і обмеження нелегальної діяльності. Слід усунути прогалини і недоліки в нормативно-правовій базі, які гальмують розвиток зеленої економіки. Система природоохоронного регулювання, зокрема стандарти, норми та вимоги до господарювання повинні бути розглянуті і поліпшені з точки зору відповідності цілям зеленого зростання, зокрема у контексті врахування особливих потреб малих і середніх підприємств, наприклад за рахунок налагодження партнерства у виробничих і роздрібних ланцюгах, а також за рахунок впровадження практики державних зелених закупівель. Також можуть бути корисними інструменти інформаційного характеру, наприклад, такі як екологічне маркування. Удосконалення практики оцінки впливу на навколишнє середовище та видачі дозволів також дозволять зміцнити екологічний аспект зростання шляхом виявлення та вирішення проблем, пов'язаних з «побічними» екологічними ефектами методів господарювання та конкретних проєктів, а також брати до уваги негативні наслідки зміни клімату. Крім того, слід прийняти заходи для підвищення фінансових ризиків від недотримання природоохоронних вимог шляхом реформування режимів відповідальності та системи штрафів.

Представницька організація для економіки територіальної громади та регіону відіграє провідну роль у сприянні партнерським відносинам для розвитку стійких спільнот. Основна програма дій орієнтована на економічну,

фізичну, соціальну, природну (екологічну) сфери управління. Всі ці умови однаково важливі для поліпшення та забезпечення стійкості розвитку. У той час як регіональні територіальні громади матимуть свої власні пріоритети, з огляду на широкий спектр наявного досвіду та практику їм є чому повчитися один у одного. Партнерські відносини являють собою ефективний спосіб поширення знань і підтримки передової практики по цілому ряду програм через забезпечення функціонування стратегічної інфраструктури, а також для усунення системних недоліків, пов'язаних з підготовкою, фінансуванням та здійсненням інвестицій, необхідних для сталого розвитку [26]. Основними механізмом вирішення наявних проблем регіонального розвитку могли б стати спеціальні підрозділи територіальних громад, здатні аналізувати діючі соціально-економічні системи і пропагувати кращі практики сталого розвитку. Основну увагу, при цьому, слід приділяти створенню належних сприятливих умов для придбання, адаптації та впровадження найкращої практики шляхом підтримки ефективних партнерських відносин з містами, громадами та приватним сектором. Впровадження найкращої практики має поширюватися на різні системи – планування, розробку та оцінку проєктів, закупівлі та фінансування. Відповідальні структури повинні використовувати значну кількість експертних знань в академічних та політичних інститутах. Наразі в Україні розроблено План швидкого відновлення (*Fast recovery plan*), яким передбачено швидке відновлення об'єктів соціальної інфраструктури на основі кращих сучасних будівельних стандартів [14].

В Україні 22 липня 2022 р. започатковано ініціативу «зеленого» відновлення територій. Вказана ініціатива покликана забезпечити відновлення країни за принципом «відбудоване має бути краще, ніж втрачене». Пропонується розробка рекомендацій на секторальних та територіальних рівнях через діяльність українську національну платформу Форуму громадянського суспільства. Експерти пропонують аналіз положень урядового плану відновлення України через практику діяльності громадських організацій та експертів, рекомендації міжнародних партнерів на сонові стійких систем.

Розроблені програми ЄС щодо України знаходять відображення у розробці рекомендацій і конкретних пропозицій щодо «зеленого» відновлення для різних галузей і територій. Ініціатива впроваджується в рамках проєкту «Підтримка діяльності Української Національної платформи Форуму громадянського суспільства Східного партнерства 2021–2023». Наразі Євросоюз готовий надавати Україні експертну і практичну допомогу в оцінці завданих збитків, в процесі післявоєнного відновлення і відновлення навколишнього середовища, зокрема, Литва допоможе Україні в переробці зруйнованих війною будинків та інших відходів руйнування [14].

Продовженням політики зеленого курсу стала Стратегія «від ферми до столу», яка передбачає становлення здорових екологічно чистих справедливих продовольчих систем. Потужним інструментом, покликаним гарантувати якість продукції за одночасного доступу споживачів до інформації про нього є цифровий паспорт продукції. Розроблений онлайн-портал для вільного доступу до інформації про відповідність товарів, робіт та послуг вимогам екологічної стійкості дозволяє орієнтувати споживачів та бізнесові структури дотримуватися вимог екологізації.

Економічні наслідки сучасної ситуації в Україні мають непропорційний вплив на вразливе населення, зокрема таке як меншини, люди з обмеженими можливостями, незаможні, жінки та діти, мігранти та корінні громади. Зокрема, очікується, що жінки особливо постраждають, оскільки їх робота є нижчою за рівнем доходу та менш гарантованою. Вони непропорційно представлені у різних секторах економіки, зокрема таких як обробна промисловість та залежних від зміни клімату (наприклад, сільське господарство). Нездатність врахувати у заходах публічної політики гендерні аспекти економічного відновлення може закріпити або посилити існуючу нерівність. Доречним з боку Парламенту є відображення у законодавстві гендерних аспектів через забезпечення преференції для постраждалих секторів економіки, де жінки становлять більшість та врахувати соціально-диференційовані потреби вразливих груп населення, включаючи стратегії залучення. Одночасно вважаємо за до-

цільне запобігання таким станам як переслідування або обмеження діяльності тих, хто реалізує законні права, виступаючи за захист навколишнього середовища.

Висновки до розділу 3

1. Протягом наступних років світові інвестиції у відновлення територіальних громад України після військових дій та пандемії на COVID-19 ймовірно, перевищать 1,2 мільйони доларів США. Процес відновлення являє собою не лише серйозний виклик, але й унікальну можливість. Політика і закони, які будуть прийняті у цей період, визначать стійкість та конкурентоспроможність національної економіки на найближчі десятиліття. Парламент займає центральну роль у розробці цих законів та здійсненні контролю за політикою їх реалізації, що буде мати історичний вплив на процеси трансформації та розвитку. Вони можуть досягти цього шляхом пріоритетності зеленої інфраструктури, інвестицій у «зелені» робочі місця, енергоефективності, багатооборотності та інновацій; спираючись на можливості, надані цифровими технологіями; знаходячи ефективні рішення на основі використання природних ресурсів та сприяння верховенству права. Це-можливість, яку не можна упустити.

2. Екологічна стійкість економіки та втілення в життя мрії про гідну праці для всіх є єдиним механізмом вирішення нагальних проблем, коли їх потрібно разом. Погіршення екологічної ситуації та зміна клімату змушують підприємства та суб'єкти управління розвитком територій реагувати на ці зміни і адаптуватися до них, проте мета екологічно стійкої економіки не буде досягнута без активного вкладу з боку ринку праці.

3. Екологічний та соціальний розвиток наразі розглядатися як тісно взаємопов'язані аспекти. Такий підхід перетворює прагнення до екологічної стійкості у магістральний напрямок розвитку та характеризується підвищенням якості та кількості робочих місць, посиленням соціальної інтеграції та

скороченням масштабів бідності. Досягнення позитивних результатів цілком можливе за реалізації політичних заходів для кожної конкретної громади, що дозволить не упустити можливості і вжити заходів щодо подолання проблем, виявлених у результаті інтеграції елементів, пов'язаних з навколишнім середовищем, соціальним розвитком і гідною працею, а також забезпечили легкий та справедливий перехід до стійкої економіки.

4. Наразі очевидно, що зміна сценарію, заснованого на підході «спочатку зростання, а потім турбота про екологію» визначена як нагальною ситуацією в країні, так і діяльністю міжнародних політичних установ, в тому числі Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Світового банку та програма організації об'єднаних Націй з навколишнього середовища (ЮНЕП). МОП та її тристоронні учасники вже мають досвід активної участі та підтримки процесів сталого розвитку, а в умовах нового інтересу з боку міжнародного співтовариства перед МОП відкриваються важливі перспективи щодо виконання своєї місії за одночасного сприяння екологічно стійкій економіці. Тристоронні учасники МОП можуть скористатися цим імпульсом для проведення структурних перетворень у бік моделей сталого виробництва та споживання з метою широкомасштабного створення високоякісних робочих місць, розширення адекватного соціального захисту, сприяння соціальній інтеграції та втілення в життя основних принципів і прав – як для нинішніх, так і майбутніх поколінь.

ВИСНОВКИ

1. Мобілізація світових фінансів на реалізацію концепції сталого розвитку, зеленого економічного зростання визначена як глобальними пріоритетами розвитку, визнаними на рівні ООН, так і національними програмами та стратегіями, які декларують відповідні цілі та цінності. Значна частина ресурсів очікується, що буде залучена з боку приватного сектора, у тому числі окремих громадян, що вимагає реорганізації основних частин як фінансової системи, так і суспільно-економічних відносин в середині громад та базується на нових міжнародних стандартах існування людства. Ефективне залучення ресурсів передбачає забезпечення відповідних організаційно-економічних умов та щодо подолання наслідків зростаючого антропогенного впливу на навколишнє середовище. Запропоновані заходи мають поєднуватися зі стійкою економічною віддачею. Продумані проєкти в області захисту навколишнього середовища сприяють поширенню «зелених» технологій, зниженню рівня забруднення і підвищенню ефективності використання ресурсів, а також вносять свій внесок у скорочення викидів парникових газів. Така політика ведеться як на рівні окремих країн, так і на локальному та регіональному рівнях з метою стимулювання "зеленого" розвитку та мобілізації необхідних ресурсів для підтримки економічних перетворень і збереження конкурентоспроможності.

2. Політика екологічного менеджменту та управління природними ресурсами в Україні наразі реалізується як інтегрований процес економічного планування. У середньостроковій і довгостроковій перспективі це дозволить забезпечити істотний як на примноження природних ресурсів, так має визначальне значення для економічного розвитку країни в силу того, що формує підґрунтя та є важливим джерелом доходу. Більш ефективно управління природними ресурсами та підвищення екологічної стійкості є одними з основних передумов економічного зростання та соціального прогресу. Екологічні проблеми, що виникають як результат зміни клімату і забруднення,

загрожують конкурентоспроможності і продуктивності, а також створюють ризики для економічної стійкості. Неефективне використання природних ресурсів є причиною виникнення великих економічних і соціальних витрат, а також створює загрозу стійкості у довгостроковій перспективі.

3. Декарбонізація і екологізація економіки допоможе країні забезпечити стійке зростання, конкурентоспроможність на світовому рівні, створити нові економічні можливості за допомогою більш ефективного екологічного менеджменту, знизити витрати, пов'язані з погіршенням стану навколишнього середовища, включаючи витрати, що стосуються стану здоров'я та добробут населення. Також "зелені" інвестиції забезпечують більш високий рівень зайнятості, сприяючи зменшенню бідності.

4. Перетворення, пов'язаних з переходом до «зеленої» економіки на рівні країни потребують трильйони гривень, вони включають проекти в сфері енергетики, утилізації побутових відходів, очищення стічних вод, транспорту та будівництва, а також великі багатоцільові проекти в сфері водної інфраструктури. Інвестиційний потенціал галузей промисловості з урахуванням позитивного екологічного ефекту становить приблизно 100 млрд дол. США на період до 2030 р. та у короткостроковій перспективі з урахуванням кліматичних факторів 3 млрд дол. США в якості інвестицій у відновлювані джерела енергії, 15 млрд дол. США – у міську інфраструктуру, у тому числі 2 млрд дол. США – у транспорт, 7 млрд дол. США – модернізацію будівель. В якості інституційних інвесторів варто розглядати також приватні пенсійні фонди.

5. Поступове поліпшення макроекономічних умов і ситуації в економіці дозволить створити сприятливе середовище для розвитку «зеленого» фінансування. Розвитку «зеленого» фінансування в країні та на рівні окремих територіальних громад перешкоджає ряд факторів, які є результатом роз'єднаності і нескоординованості дій сторін. Основними перешкодами є: відсутність єдиного центру, відповідального за міжвідомчу координацію з установами державного сектора, до компетенції яких належать відповідні

питання; відсутність достатнього портфеля «зелених» проєктів, зокрема в частині скорочення викидів побутових відходів, слабого контролю за виконанням існуючих нормативних правових актів у сфері захисту навколишнього середовища та за досягненням цільових показників на рівні окремих регіонів та секторів економіки (наприклад, в частині вимог до енергетичної ефективності будівель); відсутність нормативно-правової бази для інструментів «зеленого» фінансування, включаючи стандарти і «зелені» проєкти / активи; слабе залучення державних фінансових інститутів розвитку у реалізацію програм у галузі екологізації; недостатня обізнаність фінансових організацій, пенсійних фондів та інших інституційних інвесторів про ризики та можливості у частині прибутковості, пов'язаних з «зеленим» фінансуванням. Як свідчить світовий досвід розвитку ринків «зеленого» фінансування, для поширення нових інструментів або платформ потрібно забезпечити скоординованість дій. Крім того, важливо мати наявності організацію, яка прийме на себе провідну роль та забезпечить взаємодію і координацію між ініціаторами «зелених» проєктів, інвесторами та регуляторами.

6. З метою усунення існуючих перешкод для «зеленого» розвитку територіальних громад слід розглянути можливість застосування системного, узгодженого і скоординованого підходу. Це включає такі основні елементи: перегляд зобов'язань щодо зміни клімату, екологічних цілей та цілей для конкретних територій та галузей, а також оцінка потреб у фінансуванні (наприклад, «зелене» будівництво та модернізація будівель, екологічно чистий транспорт, відновлювані джерела енергії, поводження з відходами, сталє сільське господарство тощо); створення координаційного органу, який об'єднує представників основних зацікавлених сторін; розробка «дорожньої карти» та Плану дій «зеленого» розвитку; вивчення потенційного впливу зміни клімату і переходу до низьковуглецевої економіки на макроекономічну і фінансову стабільність; включення «зеленої» порядку у Плани розвитку державних інститутів і Процедури державних закупівель; створення системи

оцінки та обліку «зелених» фінансових потоків, а також відстеження прогресу досягнення поставлених цілей; підвищення обізнаності про «зелений» розвиток та нарощування компетенцій на всіх рівнях.

7. Мінекономіки та Мінрегіонрозвитку у координації з Міністерством фінансів спроможні зіграти визначальну роль у наданні підтримки створенню економічно обґрунтованих «зелених» проєктів. Таке партнерство надасть стимулюючий вплив на ринок «зелених» активів, відображаючи позитивні тенденції та запобігаючи негативним екологічним наслідкам діяльності у формі встановлення податків і надання субсидій; розробки технічно надійної системи класифікації та критеріїв з метою забезпечення розуміння який проєкт віднесено до «зеленого» або «стійкого», сприяючи залученню інвестицій у «екологічно чисті» «зелені» та стійкі проєкти та соціально відповідальні галузі; підтримки Платформи НДДКР, орієнтованої на екологізацію; підвищення потенціалу «зелених» інфраструктурних проєктів. Крім використання більш ефективних важелів регулювання, надзвичайно важливо стимулювати територіальні громади та компанії до добровільного включення принципів КСВ та стійкості у свої стратегії.

8. Також доцільно розробити методологію для моніторингу та оцінки ринку «зеленого» фінансування з метою забезпечення нарощування потенціалу всередині країни і потенціалу учасників ринку за допомогою реалізації програми досліджень і навчання у сфері «зеленого» розвитку, включаючи вивчення наслідків зміни клімату та переходу до низьковуглецевої економіки. Органи державної влади та місцевого самоврядування можуть зіграти роль каталізатора в реалізації стратегії «зеленого» розвитку, формування портфелів «зелених» активів та фондів, призначених для підтримки «зелених» інвестицій. НБУ може передбачити надання цільових кредитів і гарантій для здійснення суб'єктами МСП екологічних інвестицій. Єдиний інститут розвитку в житловій сфері може встановити вимоги щодо ресурсоефективності та енергоефективності для орендного житла і нового будівництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Національна економічна стратегія 2030. Аудит економіки України 2030. URL: <https://nes2030.org.ua/docs/doc-audit.pdf>
2. Практичний посібник з питань організації роботи органів місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад. Модуль 1 Примірний статут територіальної громади Примірне положення про старосту. К.: Асоціація міст України, 2016. 69 с.
3. Про охорон навколишнього середовища. Закон України. Документ 1264-XII у редакції від 01.01.2021. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
4. Про стимулювання розвитку регіонів : Закон України № 2850-IV від 02.12.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2850-15#Text>
5. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року (проект). URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=64508&pf35401=462260>
6. PBoC & UNEP. (2015). Establishing China's Green Financial System. <https://wedocs.unep.org/rest/bitstreams/14128/>
7. ReedSmith (2016) Navigating the Green Bond Markets in China.
8. Серьогін С., Баштанник В. Консенсусна демократія в інтегрованих системах публічного управління: європейський досвід та Україна. *Актуальні проблеми державного управління: збірник наукових праць*. Дніпропетровськ, 2007. Вип. 2(28). 296 с.
9. Fege E. L. The Underground economies. Tax evasion and information distortion. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. 389 p.
10. Franz A. Estimates of the Hidden Economy in Austria on the Basis of Official Statistics. Guide-book to statistics on the hidden economy: conference of European statisticians, United Nations. N.-Y., 1992. P. 67–78.
11. Helberger C. How big is the shadow economy? A reanalysis of the unobserved-variable approach of Frey and Weck-Hannemann / C. Helberger, H. Knepel *European Economic Review*. 1988. Vol. 32. P. 965-976.
12. Krugman P. Space: the last frontier. *Spatial economy*. 2005. №3.

P. 121–126.

13. Sharing or paring? Growth of the sharing economy. Price Water house Coopers Magyarország Kft. 2015. URL: <https://www.pwc.com/hu/en/kiadvanyok/assets/pdf/sharing-economy-en.pdf>.

14. Study to monitor the economic development of the collaborative economy at sector level in the 28 EU Member States. Final Report. 23.02.2018. European Commission. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/0cc9aab6-7501-11e8-9483-01aa75ed71a1>.

15. Deep Decarbonization Pathways Project (2015). Pathways to deep decarbonization 2015 report – executive summary, SDSN – IDDRI. http://deepdecarbonization.org/wp-content/uploads/2015/06/DDPP_EXESUM.pdf

16. European Banking Federation (2017). Towards a Green Finance Framework. <https://www.ebf.eu/ebf-media-centre/towards-a-green-finance-framework/> Frankfurt School & UNEP (2014). Delivering the Green Economy through Financial Policy. <http://unepinquiry.org/publication/financial-policy-mapping/>

17. GGFC (2017). Global and European Green Finance Policy Directory. <https://www.afme.eu/en/reports/publications/global-and-european-green-finance-policy-directory/>

18. В Україні стартувала ініціатива “зеленого” відновлення на місцях. *Екополітика*. 2022. 22 липня. URL: <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/v-ukraini-startuvala-iniciativa-zelenogo-vidnovlennya-na-miscyah/>

19. «Зелений» ріст та природоохоронне управління в країнах Східної Європи, Кавказу та Центральної Азії URL: <https://www.oecd.org/env/outreach/48876138.pdf>

20. GIIN (2016) The Business Value of Impact Measurement. New York: Global Impact Investing Network. URL: https://thegiin.org/assets/GIIN_Impact_Measur ementReport_webfile.pdf

21. IFC (2016). Green Finance: A Bottom-up Approach to Track Existing Flows. https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/70725d70-b14a-4ffd-8360-cb020258d40a/Green+Finance_Bottom+up+approach_ConsultDraft?MOD=AJPERES

22. Inderst, G., C. Kaminker and F. Stewart (2012), “Defining and Measuring Green Investments: Implications for Institutional Investors’ Asset

Allocations,” OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions, No. 24, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/5k9312twnn44-en>

23. International Institution of Green Finance and UNEP (2017). ESTABLISHING CHINA’S GREEN FINANCIAL SYSTEM: PROGRESS REPORT 2017. http://unepinquiry.org/wp-content/uploads/2017/11/China_Green_Finance_Progress_Report_2017_Summary.pdf

24. New Economics Foundation (2017). Green Central Banking in Emerging Markets and Developing Country Economies. <http://neweconomics.org/2017/10/green-central-banking-emerging-market-developing-country-economies/>

25. Nicola, D.J. (2013). Environmental Impact Bonds. Durham: Duke University Fuqua School of Business. https://centers.fuqua.duke.edu/case/wp-content/uploads/sites/7/2015/01/Report_Nicola_EnvironmentalImpactBonds_2013.pdf

26. The 5R’s of Waste Management and Zero Waste Living. *Unsustainable*. 2020. April 16. URL: <https://www.unsustainablemagazine.com/the-5-rs-of-zero-waste-living/>

27. Zero Waste Wards. *Sensinglocal*. 2020. April. URL: <https://www.sensinglocal.in/post/zero-waste-wards> Gilbert, S. and Zhao, L, 2017. The Knowns and Unknowns of China’s Green Finance, Contributing paper for The Sustainable Infrastructure Imperative: Financing for Better Growth and Development. New Climate Economy, London and Washington, DC. <http://newclimateeconomy.report/misc/working-papers>

28. Gunnar Friede, Timo Busch & Alexander Bassen (2015) ESG and financial performance: aggregated evidence from more than 2000 empirical studies, *Journal of Sustainable Finance & Investment*, 5:4, 210-233, DOI: 10.1080/20430795.2015.11

29. ECORYS. URL: <https://www.ecorys.com/nl/netherlands/vacancy-page>

30. EU Green Deal. *WECOOP*. 2019. April. URL: <https://wecoop.eu/glossary/green-deal/>